Sivistysvaliokunta IOK/1616/2026 25.2.2026

**Asia: K 20/2025 vp Hallituksen kertomus kielilainsäädännön soveltamisesta 2025**

## Ihmisoikeuskeskuksen lausunto

Ihmisoikeuskeskus kiittää sivistysvaliokuntaa mahdollisuudesta tulla kuulluksi kielilainsäädännön soveltamiseen liittyvästä hallituksen kertomuksesta.

Ihmisoikeuskeskus nostaa tässä yhteydessä esiin seuraavia huomioita.

## Kielellisten oikeuksien toimeenpanon ja ohjauksen vahvistaminen

Kielelliset oikeudet on kirjattu selkeästi perustuslakiin ja erityislainsäädäntöön (erityisesti PL 6 §, 17 §, 21 § ja 22 §, kielilaki, saamen kielilaki, hallintolaki 9 §), mutta niiden toteutuminen arjessa on osin heikkoa ja epäyhtenäistä.

Kielikertomus osoittaa, että oikeuksien toteutuminen riippuu edelleen liiaksi viranomaisten resursseista, henkilöstön osaamisesta ja vaihtelevista paikallisista käytännöistä. Esimerkiksi:

- ruotsinkielisten palvelujen kieli ja taso vaihtelevat alueittain, vastoin kielilain tavoitteita
- saamelaisten kielelliset oikeudet eivät toteudu yhdenvertaisesti edes saamelaisalueella
- selkokieltä tarvitsevien oikeus ymmärrettävään tietoon ei täyty johdonmukaisesti.

Ihmisoikeuskeskus pitää tärkeänä, että kielikertomuksessa korostetaan tarvetta vahvistaa kielellisten oikeuksien valtakunnallista ohjausta. Kertomuksen havainto siitä, että oikeuksia rajoitetaan käytännössä resurssiperusteisesti, vastaa Ihmisoikeuskeskuksen näkemystä ja YK:n kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskevaa yleissopimusta valvovan ihmisoikeuskomitean[1], YK:n kaikkinaisen rotusyrjinnän poistamista koskevaa yleissopimusta valvovan komitean (CERD-komitea)[2], Euroopan neuvoston alueellisten kielten ja vähemmistökielten peruskirjan asiantuntijakomitean (ECRML-komitea)[3] ja Euroopan neuvoston kansallisten vähemmistöjen suojelua koskevan puiteyleissopimuksen neuvoa-antavan komitean (FCNM-komitea)[4] esittämiä huomioita.

Ihmisoikeuskeskus yhtyy kertomuksen näkemykseen siitä, että kielellisten

[1] Ks. esim. (CCPR/C/FIN/CO/7), 3.5.2021.
[2] Ks. esim. CERD/C/FIN/CO/23, 8.6.2017.
[3] Ks. esim. (MIN-LANG (2024) 3), 7.3.2024.
[4] Ks. esim. (CM/ResCMN(2025)6), 9.7.2025.

Ihmisoikeuskeskus
00102 Eduskunta, Helsinki
PUH 09 4321 (vaihde)
info@ihmisoikeuskeskus.fi
www.ihmisoikeuskeskus.fi

Människorättscentret
00102 Riksdagen, Helsingfors
TFN 09 4321 (växel)
info@manniskorattscentret.fi
www.manniskorattscentret.fi

Finnish Human Rights Centre
FI-00102 Eduskunta, Helsinki Finland
TEL +358 9 4321 (switchboard)
info@humanrightscentre.fi
www.humanrightscentre.fi

oikeuksien parempi toteutuminen edellyttää:

- vahvempaa valtakunnallista ohjausta
- selkeää vastuunjakoa
- systemaattista seurantaa ja raportointia.

Ihmisoikeuskeskus suosittelee, että Suomi luo velvoittavan kansallisen toimeenpanomallin, joka vastaa kansainvälisten sopimusvalvontaelinten (muun muassa ihmisoikeuskomitea ja CERD-komitea) toistuvia suosituksia vahvistaa kielellisten oikeuksien käytännön toteutusta.

**Henkilöstön kieli- ja kulttuuriosaamisen vahvistaminen**

Ihmisoikeuskeskus pitää tärkeänä, että kertomuksessa nostetaan henkilöstö- ja osaamisvaje yhdeksi keskeisimmistä esteistä kielellisten oikeuksien toteutumiselle. Tämä on myös kansainvälisten sopimusvalvontaelinten toistuvasti esittämä huomio.

Esimerkiksi:

- saamenkielisten opettajien ja sote-ammattilaisten puute estää lakisääteisiä oikeuksia
- ruotsia taitavien sote-ammattilaisten vähyys heikentää palveluja
- tulkkipula rajoittaa tulkkauspalveluja ja viittomakielistä opetusta.

Ihmisoikeuskeskus pitää tervetulleena kertomuksessa esitettyjä ehdotuksia, että Suomessa tarvitaan:

- lisää koulutuspaikkoja vähemmistökielten opettajille ja tulkeille
- omakielisten palveluiden osaamisen vahvistamista sote-aloilla
- selkokielen osaamisen sisällyttämistä viranomaistaitojen perustaan
- pysyviä rakenteita, ei määräaikaisia hankkeita.

Ihmisoikeuskeskus pitää lisäksi tärkeänä, että Suomi toteuttaa laaja-alaisen ja pysyvän kansallisen ohjelman, kuten muun muassa CRPD-komitea on edellyttänyt, palveluiden saavutettavuuden turvaamiseksi, mukaan lukien vähemmistökielten opettajien, tulkkien ja omakielisten ammattilaisten saatavuuden turvaamiseksi.

**Vähemmistökielten opetuksen ja oppimateriaalien vahvistaminen**

Opettajien puute, materiaalien vähyys ja opetuksen epäsäännöllisyys heikentävät lasten oikeutta omaan kieleen, identiteettiin ja yhdenvertaiseen sivistykseen.

Tämä näkyy esimerkiksi siten, että:

- saamen kielistä erityisesti inarin- ja koltansaamen opetuksen jatkuvuus ja materiaalit ovat puutteellisia
- romanikielistä opetusta haluttaisiin, mutta opettajia ja ryhmiä ei saada muodostettua
- viittomakielten kohdalla oppimateriaalipula heikentää opetuksen laatua.

Ihmisoikeuskeskus pitää tervetulleena, että kertomuksessa yksioikoisesti todetaan vähemmistökielten opetuksen nojaavan tällä hetkellä liiaksi hankkeisiin, yksittäisiin opettajiin ja epäjatkuviin rakenteisiin. Samanlaisia huomiota ovat tehneet muun muassa ECRML-komitea[5], FCNM-komitea[6], CERD-komitea[7] ja CRC-komitea[8].

Ihmisoikeuskeskus on kertomuksen kanssa samaa mieltä siitä, että lasten

[5] Ks. esim. (MIN-LANG (2024) 3), 7.3.2024.
[6] Ks. esim. (CM/ResCMN(2025)6), 9.7.2025.
[7] Ks. esim. CERD/C/FIN/CO/23, 8.6.2017.
[8] Ks. (CRC/C/FIN/CO/5-6), 15.11.2023.

oikeuksien turvaaminen edellyttää:

- pysyviä opetusrakenteita ja oppimateriaalituotannon jatkuvuuden turvaamista
- opettajankoulutuksen vahvistamista
- vähemmistökielten sisällyttämistä osaksi pitkäjänteistä koulutuspolitiikkaa.

Lisäksi Ihmisoikeuskeskus pitää tärkeänä, että Suomi turvaa vähemmistökielten opetusrakenteiden riittävän resursoinnin (erityisesti saamen kielissä, romanikielessä, karjalassa ja viittomakielissä), kuten ECRML-komitea, FCNM-komitea, CERD-komitea ja CRC-komitea suosittelevat.

**Digipalvelujen kielellisen saavutettavuuden parantaminen**

Ihmisoikeuskeskus pitää tärkeänä, että kertomus tunnistaa digitalisaation yhdeksi keskeisimmistä nykyajan kielellisten oikeuksien haasteista.

Kertomuksessa korostettu havainto, että digipalvelujen kielituki jää jälkeen säädetyistä velvoitteista, vastaa CRPD-komitean[9], ECRML-komitean[10] huomioita.

Tämä näkyy esimerkiksi siten, että:

- ruotsinkieliset kieliversiot ovat puutteellisia tai viivästyneitä
- saamenkielisiä digipalveluja ei juuri ole
- viitotut ja tekstitetyt sisällöt ovat riittämättömiä
- selkokieltä tarvitseville digipalvelut ovat vaikeaselkoisia.

Ihmisoikeuskeskus jakaa kertomuksessa esitetyt näkemykset, että:

- kielituki ja saavutettavuus on sisällytettävä palvelumuotoiluun jo suunnitteluvaiheessa
- rinnakkaisten kieliversioiden laadun on oltava keskenään yhdenvertaisia
- tarvitaan kielellisen saavutettavuuden kansalliset laatuvaatimukset
- suomi–englanti-painotteinen malli ei sovi Suomen velvoitepohjaan.

Haavoittuvien ryhmien kohdalla kielelliset oikeudet eivät voi olla ”minimitoteutusta”. Ihmisoikeuskeskus pitää tärkeänä, että saamenkielinen, selkokielinen ja viittomakielinen saavutettavuus varmistetaan systemaattisesti. Lisäksi Ihmisoikeuskeskus suosittelee, että Suomi arvioi tarpeen säätää digipalveluiden kielellisestä tuesta nimenomaisella lailla, kuten CRPD-komitea ja ECRML-komitea ovat edellyttäneet digitaalisen saavutettavuuden turvaamiseksi.

**Tietopohjan ja tilastoinnin vahvistaminen**

Ihmisoikeuskeskus pitää tärkeänä, että kertomus nostaa esiin kielitilastoinnin ja tietopohjan puutteet yhtenä rakenteellisista ongelmista.

Nykyinen rekisteröintimalli ei tunnista monikielisyyttä eikä pieniä kieliryhmiä. CERD-komitea[11], CRC-komitea[12], CRPD-komitea[13], ECRML-asiantuntijakomitea[14] ja FCNM-komitea[15] ovat toistuvasti suosittaneet Suomelle tietopohjan vahvistamista, koska esimerkiksi:

[9] Ks. (CRPD/C/FIN/CO/1), 26.8.2026.
[10] Ks. esim. (MIN-LANG (2024) 3), 7.3.2024.
[11] Ks. esim. CERD/C/FIN/CO/23, 8.6.2017.
[12] Ks. (CRC/C/FIN/CO/5-6), 15.11.2023.
[13] Ks. (CRPD/C/FIN/CO/1), 26.8.2026.
[14] Ks. esim. (MIN-LANG (2024) 3), 7.3.2024.
[15] Ks. esim. (CM/ResCMN(2025)6), 9.7.2025.

- saamelaisten kohdalla väärät kielimerkinnät heikentävät palvelujen mitoitusta
- romanien ja karjalankielisten kohdalla virallisen kielitiedon puute vaikeuttaa oikeuksien toteutumista
- monikielisten lasten kohdalla yhden äidinkielen malli vääristää palvelutarpeita.

Ihmisoikeuskeskus yhtyy kertomuksessa esitettyihin suosituksiin, että:

- väestötietojärjestelmän tulee tunnistaa monikielisyys
- pienistä kieliryhmistä on kerättävä eriteltyä tietoa
- tilastot on kytkettävä palvelujen suunnitteluun ja resursointiin.

Lisäksi Ihmisoikeuskeskus pitää tärkeänä, että Suomi luo kansallisen kielitietokannan, joka mahdollistaa oikeuksien toteutumisen systemaattisen seurannan kansainvälisten valvontaelinten edellyttämällä tasolla.

**Kieleen kohdistuva vihapuhe**

Ihmisoikeuskeskus pitää tärkeänä, että kielikertomus tuo näkyvästi esiin kielivihamielisyyden ja rasismin vaikutukset kielellisiin oikeuksiin.

Kertomuksessa esiin nostetut havainnot ovat yhdenmukaisia CERD-komitean[16], ihmisoikeuskomitean, CRC-komitean[17], CRPD-komitean sekä ECRML-komitean[18] ja FCNM-komitean[19] Suomelle antamien huomioiden kanssa.

Ihmisoikeuskeskus pitää tervetulleena kertomuksen näkemystä siitä, että vihapuheen torjunta on olennainen osa kielellisten oikeuksien toteuttamista. Vihapuhe vaikuttaa:

- kielelliseen turvallisuuteen ja haluun käyttää omaa kieltä
- palveluihin hakeutumiseen
- lasten identiteetin muodostumiseen
- kielten siirtymiseen sukupolville.

Ihmisoikeuskeskus suosittelee, että kieliperustainen vihapuhe otetaan osaksi kansallista kielellisten oikeuksien seurantaa tavalla, joka vastaa kansainvälisten valvontaelinten linjauksia.

**Haavoittuvassa asemassa olevien ryhmien aseman vahvistaminen**

Kielellisten oikeuksien puutteet eivät Suomessa jakaudu tasaisesti, vaan ne kasautuvat erityisesti niille ryhmille, jotka ovat jo lähtökohtaisesti haavoittuvassa asemassa. Lapsille, ikääntyneille, vammaisille henkilöille, saamelaisille, romaneille, selkokieltä tarvitseville sekä monikielisille maahanmuuttajille kielelliset esteet eivät ole vain asioinnin hankaluuksia, vaan todellisia esteitä käyttää perusoikeuksia, saada tietoa ja osallistua yhteiskuntaan yhdenvertaisena jäsenenä.

Kuten kielikertomus korostaa, kielelliset esteet kietoutuvat usein yhteen muiden haavoittuvuuksien kanssa. Digipalvelujen kielituen puutteet, vaikeaselkoiset viranomaistekstit ja omakielisen opetuksen ja palvelujen puute heikentävät erityisesti niiden ryhmien oikeuksia, joilla on muutenkin suurempi tuen tarve. Kun lapsi ei saa opetusta omalla kielellään tai ikääntynyt ei ymmärrä häntä koskevaa päätöstä, kyse ei ole yksittäisestä palveluongelmasta, vaan perus- ja ihmisoikeuksien toteutumisen epäonnistumisesta.

[16] Ks. esim. CERD/C/FIN/CO/23, 8.6.2017.
[17] Ks. (CRC/C/FIN/CO/5-6), 15.11.2023.
[18] Ks. esim. (MIN-LANG (2024) 3), 7.3.2024.
[19] Ks. esim. (CM/ResCMN(2025)6), 9.7.2025.

Kertomus antaa hyvän pohjan kielellisiä oikeuksia edistäville toimenpiteille. Toimeenpanossa on tärkeää tunnistaa haavoittuvat ryhmät kielellisen yhdenvertaisuuden prioriteettiryhmiksi ja varmistaa, että selkokieli, viittomakielinen saavutettavuus, saamenkieliset palvelut sekä omakielinen opetus ja varhaiskasvatus toteutuvat heille vahvempien velvoitteiden kautta.

Tämä on edellytys sille, että oikeus omakieliseen ja ymmärrettävään tietoon toteutuu kaikille yhdenvertaisesti – ja että kielellinen yhdenvertaisuus toteutuu juuri siellä, missä tarve on suurin.

Jarna Petman
Ihmisoikeuskeskuksen johtaja

Mikko Joronen
asiantuntija